

Tiril Skaane Dåstøl

Hvordan kan relasjonsorientert arbeid bidra til trygghet og tillit mellom miljøterapeuten og ungdom på en omsorgsinstitusjon?

How can relationship-oriented work contribute to a secure feeling and trust between the milieu therapist and youth in a child welfare institution?

Sammendrag

Denne oppgaven omhandler hvordan miljøterapeutens relasjonsorienterte arbeid bidrar til økt trygghet og tillit mellom miljøterapeut og ungdom på en omsorgsinstitusjon. Oppgaven tar for seg langtidsplassering da dette muliggjør relasjonelt arbeid i stor grad.

Utsagn fra barn i institusjon vektlegger i stor grad en trygg voksen som er interessert i ungdommen, respektfull, ærlig og relasjonsbyggende. Relasjonen mellom miljøterapeuten og brukeren er avgjørende for å kunne oppnå resultater i det miljøterapeutiske arbeidet. For å kunne skape denne relasjonen er det viktig at miljøterapeuten har et reelt ønske om å bygge relasjon til ungdommen på oppriktig vis. Relasjonen benyttes som et handlingsredskap i endringsarbeidet. Ungdommene kan bære med seg vonde opplevelser, og de har ikke nødvendigvis fortalt om alle. Et naturlig resultat av den gode relasjonen er åpenhet og dialog mellom partene, som kan bidra til at ungdommen forteller om sine erfaringer. Den trygge relasjonen vil igjen gagne det miljøterapeutiske endringsarbeidet. Tryggheten og ferdighetene til miljøterapeuten kan bidra til en troverdighet i samtalen. Miljøterapeuten må ha en genuin interesse for det andre mennesket og være et medmenneske.

Oppgaven går videre inn på hvilken rolle trygghet og tillit spiller i relasjonsorientert arbeid og hvordan sosialt arbeid skaper endring gjennom relasjoner. For å kunne jobbe med disse relasjonene er det sentralt at miljøterapeuten har kompetanse om kjennetegn på ungdommer på en slik institusjon. Ungdommen har ofte relasjonsskader og tilknytningsvansker. Å ha bevissthet rundt utrygg og avvisende tilknytningsstil blir da essensielt i arbeidet med trygghet for ungdommen. Mange av disse ungdommene har også vært utsatt for mishandling og omsorgssvikt. Relasjonen til miljøterapeuten kan bli det som skal til for å reparere tilknytningsproblemer og gjenoppbygge tillit. Miljøterapeuten kan bruke ulike tilnærminger i sitt arbeid med relasjoner. Eksempler på dette er å ta andres perspektiv, å våge å stå i utfordrende atferdsmessige situasjoner, bruke humor og vise kjærlighet.

Summary

This assignment discusses how the milieu therapist's relationship-oriented work can be used to build trust and create a secure feeling between the milieu therapist and youth at a child welfare institution. The assignment is limited to long-term placement as this enables relational work to a large extent.

Statements from children in childcare institutions emphasize greatly the importance of a safe adult who cares about the youth, is respectful, honest and relationship-building. The relations between the milieu therapist and the youths is crucial in order to achieve results in the milieu therapy. In order to create this relation, it is important that the milieu therapist has a real and sincere desire to build a relationship with the youth. The relation is an important tool in change work. The youth can carry with them painful experiences, and they have not necessarily told about all of them. A natural result of good relations is transparency and dialogue between the two. This can help the young person to tell about their experiences. The safe relationship will benefit the therapeutic change work. The confidence and skills of the milieu therapist can support a credibility in the conversation. The milieu therapist must have a genuine interest in the other person and be a fellow human being.

The thesis goes further on the role that safety and trust plays in relationship-oriented work and how social work creates change through relations. To be able to work with relations, it is essential that the milieu therapist has competence regarding the characteristics of young people at childcare institutions in child welfare. The youth often have attachment difficulties. Having awareness of the insecure and dismissive attachment style then becomes essential in the work with safety for the youth. Many of these youths have also been subjected to abuse and neglect. The relationship with milieu therapists may be what it takes to repair attachment problems and rebuild trust. The milieu therapist can use different approaches in his work with relations. Examples of these are to take the other person's perspective, endurance to stand in challenging behavioral situations, the use humor and to show love.

Innholdsfortegnelse

1.0 Innledning.....	1
1.1 Bakgrunn og hensikt med oppgaven	2
1.2 Relevans for sosialt arbeid.....	2
1.2 Problemstilling og avgrensninger i oppgaven	2
1.3 Oppgavens oppbygning	3
2.0 Metode	3
3.0 Teori og litteratur.....	5
3.1. Hva er en omsorgsinstitusjon for ungdom?.....	5
3.2 Miljøterapi	6
3.3 Å skape en relasjon.....	7
3.4 Tilknytning	8
3.5 Trygghet.....	9
3.6 Tillit	10
4.0 Drøfting	11
4.1 Hva kjennetegner ungdom på en omsorgsinstitusjon?	11
4.1.1 Tidligere erfaringer med relasjoner påvirker det relasjonsorienterte arbeidet.....	12
4.1.2 Varierende grenser og utrygghet	12
4.1.3 Konsekvensene av mishandling og omsorgssvikt blir synlig i møte med andre	13
4.2 Hvilken betydning har trygghet og tillit for relasjonsorientert arbeid?	14
4.3 Hvordan kan en miljøterapeut tilnærme seg ungdom i en omsorgsinstitusjon for å skape relasjoner?.....	16
4.3.1 Den gode relasjonen fordrer et tillitsforhold	16
4.3.2 Relasjon muliggjør å ta den andres perspektiv	17
4.3.3 Relasjonen muliggjør å stå i utfordrende atferd	18

4.3.4 Humor som relasjonsbyggende	19
4.3.5 Kjærlighets-institusjonen.....	20
5.0 Avslutning	21
6.0 Bibliografi.....	21

1.0 Innledning

Her vil jeg presentere bakgrunnen for valg av tema, hensikt med oppgaven, min problemstilling og hvordan denne er relevant for sosialt arbeid. I tillegg vil jeg avklare relevante begreper og legge frem avgrensninger i oppgaven.

De senere årene har institusjonsplasseringer i barnevernet blitt nedprioritert og tilbudet snevrere; grunnet større satsing på hjelpetiltak i hjemmet og fosterhjem (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 348). Samtidig har flere ungdommer på institusjon psykiske problemer, relasjonsskader og tilknytningsforstyrrelser. Mange barn og unge i barnevernet har dårlige erfaringer med voksenpersoner og en nedbrutt tillit. Ungdom med slike erfaringer og utfordringer har behov for å gjenskape tilliten til voksenpersoner og oppleve trygghet i sin livssituasjon. På denne veien vil ungdommen utfordre innholdet i relasjonene for å se hvor solide de er. Samtidig pendler ungdommene gjerne mellom et ønske om nærhet og frykten for avvisning (Larsen, 2018, s. 19). Arbeidet med disse ungdommene er så omfattende at sannsynligheten for å lykkes er større med profesjonelle utøvere som miljøterapeuter (Bunkholdt & Kvaran, 2015, ss. 44-45). Miljøterapeutens kompetanse blir fordelaktig for å forstå og takle slik atferd.

Relasjonen til miljøterapeuten blir betydningsfull for å hjelpe ungdommen med dens problemer på en hensiktsmessig måte, og for å sikre opplevelsen av trygghet og tillit. Gjennom miljøterapeutens relasjonsorienterte arbeid kan det skapes gode relasjonelle bånd og trygge rammer rundt ungdommen som er helt avgjørende for det miljøterapeutiske endringsarbeidet. Gode relasjonsferdigheter er grunnleggende for at miljøterapeuten skal lykkes i sitt miljøterapeutiske arbeid (Thrana, 2013, s. 6). En god relasjon mellom miljøterapeut og ungdom bidrar til at miljøterapeut responderer hensiktsmessig, forebygger, håndterer og løser konflikter på en god måte, skaper trygghet for ungdommene, tillit til miljøterapeuten og at ungdom kan fortelle åpent og trygt om ulike emner (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2019).

1.1 Bakgrunn og hensikt med oppgaven

Jeg jobber selv på en omsorgsinstitusjon i det statlige barnevernet med langtidsplassering av ungdom. Tidsaspektet ved en slik institusjon muliggjør relasjonsbygging i stor grad. Personlig er jeg svært opptatt av det relasjonelle møtet mellom ungdom og miljøterapeut, samt betydningen av en god relasjon. Jeg har selv opplevd at ungdom forteller meg vanskelige ting de ikke har ønsket å fortelle til andre, noe som igjen vektlegger hvorfor relasjonen blir avgjørende for å kunne gi optimal hjelp til denne gruppen. Min erfaring er at en god relasjon til ungdom påvirker atferd, åpenhet og hvilken grad ungdom forholder seg til struktur og regler. Mange ungdommer i barnevernet er sårbare og i en vanskelig livssituasjon. Det er da helt sentralt å ha noen i det daglige livet på omsorgsinstitusjonen som man kan snakke med.

Hensikten med denne studien er se sammenheng i hvordan miljøterapeutens arbeid med relasjoner til ungdommer er med å påvirke deres opplevelse av trygghet og tillit. Ungdoms trygghet er en god ramme for å videreutvikle seg selv og arbeide mot endring. Jeg mener at det er viktig at man som miljøterapeut ser verdien av relasjoner for å gjøre et godt miljøterapeutisk arbeid. Gjennom min problemstilling ønsker jeg å utforske dette temaet ytterligere.

1.2 Relevans for sosialt arbeid

Barnevernsinstitusjoner er en av mange arbeidsplasser for sosionomer. Som sosialarbeidere prøver vi å forbedre livet til utsatte grupper; eksempelvis ungdom i barnevernet. Sosialt arbeid handler i stor grad om solidaritet med sårbare mennesker og å hjelpe disse best mulig ut av vanskelige livssituasjoner, kriser og utfordringer (FO, 2019, s. 3). For å kunne yte best mulig sosialt arbeid og imøtekomme brukerens behov er det helt nødvendig at vi prøver å se brukerens perspektiv og skape en relasjon. Sosialt arbeid handler om å skape endring gjennom relasjoner og arbeide med relasjoner (Kleppe, 2015, s. 148). Dette er noe man i stor grad gjør på en barnevernsinstitusjon og jeg ser derfor min problemstilling som høyst aktuell for min profesjon.

1.2 Problemstilling og avgrensninger i oppgaven

Hvordan kan relasjonsorientert arbeid bidra til trygghet og tillit mellom miljøterapeuten og ungdom på en omsorgsinstitusjon?

Jeg har valgt å avgrense min problemstilling til å omhandle ungdom på omsorgsinstitusjoner. Når begrepet omsorgsinstitusjon brukes tar jeg utgangspunkt i langtidsplassering. Bakgrunnen for dette skyldes min opplevelse av at langtidsplassering muliggjør stor grad av relasjonsorientert miljøterapeutisk arbeid over tid. Dette bidrar til en mer spisset oppgave som er realiserbar i forhold til størrelse og tid. Med relasjonsorientert arbeid mener jeg miljøterapeutens arbeid med og gjennom relasjoner for å oppnå målet med alt miljøterapeutisk arbeid; endring i atferd, emosjonell og sosial kompetanse (Kvaran & Holm, 2012, s. 130).

1.3 Oppgavens oppbygning

Oppgavens oppbygning innebærer fem hovedkapitler; innledning, metode, teori og litteratur, drøfting og avslutning. Hvert kapittel består av flere underoverskrifter som tar for seg mer spesifikke temaer. Helt avslutningsvis kommer litteraturlisten. Jeg har valgt å skrive teori og drøfting som to separate deler, da jeg ser dette mest gunstig. Jeg vil først presentere relevant teori og litteratur for min problemstilling. Aktuell teori og litteratur diskuteres så opp mot valgt problemstilling i drøftingsdelen. Til sist vil jeg oppsummere funn i avslutningen.

2.0 Metode

I denne delen vil metoden for studien presenteres. Metode handler om hvordan vi går frem for å innhente kunnskap og sier noe om hvordan den kan etterprøves (Dalland, 2012, s. 50).

Metode kan defineres slik: «Metode er en fremgangsmåte, et middel til å løse problemer og komme frem til ny kunnskap. Et hvilket som helst middel som tjener dette formålet, hører med i arsenalet av metoder» (Aubert, i Dalland, 2012, s. 50). Denne oppgaven vil betegnes som en litterær oppgave eller en litteraturstudie, der kildekritiske vurderinger benyttes som det metodiske redskapet (Dalland, 2012, s. 223). Ved hjelp av metodisk litteratursøk og en kildekritisk forståelse vil jeg basere oppgaven på allerede eksisterende kunnskap (Dalland, 2012, s. 228).

Litteratursøket

Gjennom litteratursøk har jeg funnet en kombinasjon av artikler fra fagfelleverderte tidsskrifter, kvalitative og kvantitative studier, rapporter fra offentlige institusjoner, stortingsmeldinger, nettsider tilhørende offentlige anstalter og bøker. Jeg har benyttet

søkemotorer som Oria.no, Google Scholar og Idunn for å innhente relevant litteratur. For å finne de aktuelle kildene som er benyttet i denne oppgaven har jeg gjort tilfeldige litteratursøk i ulike søkemotorer og benyttet søkeord som «barnevern trygghet», «trygghet», «institusjon barnevern», «tillit relasjon», «miljøterapi barnevern», «ungdom barnevern», «miljøterapeut relasjon», «relasjonsarbeid», «relasjonsbygging» og «god relasjon». Tilfeldige søk er benyttet for å gi meg en kunnskapsoversikt på feltet. Videre ble problemstillingen formulert, og et mer systematisk søk ble benyttet for å belyse denne.

Jeg benyttet inklusjons- og eksklusjonskriterier for å avgrense og sette krav til søkeresultatene. Dette handler om hva som skal inkluderes eller utelates i litteratursøket (Støren, 2013, s. 37). For å innhente dagsaktuell forskning og litteratur benyttet jeg inklusjonskriterier i form av årstall. Litteratur fra cirka 2005 og utover ble prioritert. Jeg ser allikevel at enkelte områder jeg ønsker å belyse behøver et fundament av eldre verk, og i disse tilfellene ekskluderes ikke eldre litteratur. I tillegg huket jeg av for artikler fra fagfelleverderte tidsskrifter for å lettere finne vitenskapelige artikler. Jeg brukte ofte «barnevern» eller «institusjon» som tilleggs-søkeord for å avgrense antall resultater og relatere søket til min problemstilling. Ved å kombinere flere søkeord ble søketreffene mer presise. Jeg brukte anførselstegn rundt ord som måtte være inkludert i resultatet. Gode søkeord og synonymer ble viktig dersom litteratursøket ikke førte med seg gode kilder eller få treff. Jeg oppdaget at ord som relasjonsbygging bidro til få treff, men dersom jeg søkte etter tillit, relasjonsarbeid eller relasjon fikk jeg betydelig flere treff.

Kildekritiske vurderinger

Jeg benyttet kildekritiske vurderinger i utvelgelsen av litteratur. Kildekritikk innebærer å gjøre vurderinger og karakterisere kildene for å fastslå om de er sanne (Dalland, 2012, s. 67). Jeg benyttet hovedsakelig artikler fra fagfelleverderte tidsskrifter da disse gjennomgår en kvalitetskontroll før tidsskriftet publiseres. I tillegg benyttet jeg rapporter fra NOVA og statlige institusjoner for å underbygge min problemstilling og ha empiri til oppgavens drøftingsdel. Jeg har også gjennomgått tidligere pensumlitteratur og gjort et utvalg av sitater fra disse. Jeg brukte ofte litteraturlisten i kilder jeg mente var særskilt aktuelle for å finne andre kilder som kunne hjelpe meg med å besvare problemstillingen.

Flere bøker og artikler inkluderer sekundærlitteratur, altså at det refereres til andre forfattere (Dalland, 2012, s. 86). I forhold til kildekritiske vurderinger er det grunnleggende å benytte

primærkilder. Så langt det har latt seg gjøre har jeg funnet primærkilden og anvendt denne i min oppgave. Grunnet samfunnssituasjonen med covid-19 er det ved enkelte anledninger benyttet sekundærkilder der det har vært spesielt utfordrende eller tidkrevende å skaffe litteraturen innenfor tidsrommet til rådighet.

Hvilke antakelser og fordommer jeg har om temaet i denne oppgaven vil naturligvis kunne påvirke studien. Dette kalles førforståelse, «Vi kan prøve å møte et fenomen så forutsetningsløst som mulig, men vi kan ikke unngå at vi har tanker om det» (Dalland, 2012, s. 117). Siden jeg jobber på en omsorgsinstitusjon vil jeg åpenbart være påvirket av de verdiene og metodene som ligger til grunn for arbeidet på min arbeidsplass. I tillegg vil mine egne erfaringer kunne farge oppgaven indirekte. Jeg har allerede en tanke om at trygghet og relasjon er nært tilknyttet hverandre. Derfor vil jeg kanskje lettere velge ut litteratur som også tar utgangspunkt i denne tankegangen, både ubevisst og bevisst. Dette er noe jeg må forsøke å ha et kritisk blikk på når jeg foretar litteratursøk og utvelgelse av litteratur.

3.0 Teori og litteratur

I denne delen vil jeg legge frem relevant teori og litteratur som benyttes for å belyse oppgavens problemstilling videre i drøftingsdelen. Jeg vil omtale sentrale aspekter som hva en omsorgsinstitusjon er, relasjonsbygging, miljøterapi, tilknytning, trygghet og tillit.

3.1. Hva er en omsorgsinstitusjon for ungdom?

Det finnes flere typer barnevernsinstitusjoner i Norge. En barnevernsinstitusjon for ungdom tar imot unge fra 12-18 år (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2020).

Barnevernsinstitusjonene er differensiert mot ulike målgrupper: akutt plasseringer, ungdom uten alvorlig rusproblematikk eller alvorlige atferdsproblemer, ungdommer med alvorlige atferdsproblemer og lav risiko, ungdommer med alvorlige atferdsproblemer og høy risiko, ungdommer med alvorlig rusproblematikk (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 349).

Jeg tenker at spesielt langtids plassering av ungdom i omsorgsinstitusjon er aktuelt for min problemstilling. Omsorgsplasseringer er for ungdom uten alvorlig rusproblematikk eller alvorlige atferdsproblemer (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 351). Ungdommene har ofte sosiale- og emosjonelle problemer, men kan også ha atferdsproblemer og psykiske problemer

(Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 351). Institusjonsplassene er forbeholdt unge som ikke kan bo hjemme eller i et fosterhjem. Årsakene til dette kan være at ungdommene har fått «manglende omsorg, eller har foreldre som av ulike grunner ikke er i stand til å ivareta omsorgen i kortere eller lengre perioder» (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2020). Noen omsorgsinstitusjoner er ment for kortere tidsrom, mens andre tilbyr lengre institusjonsopphold (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 351).

3.2 Miljøterapi

Miljøterapi er en kompleks terapiform som benyttes på flere barnevernsinstitusjoner. Cumming og Cumming definerte tidlig hva miljøterapi var: “A scientific manipulation of the environment aimed at producing changes in the personality of the patient” (1962, s. 57). Ved hjelp av denne definisjonen har Larsen og Selnes skapt sin definisjon av miljøterapi, som formulerte betydningen av «environment» eller «miljø. Definisjonen deres er fortsatt aktuell og vektlegger at vi gjennom det miljøterapeutiske arbeidet må anvende det sosiale, fysiske, så vel som psykologiske miljøet på institusjonen på et gjennomtenkt vis for å kunne oppnå læring og endring (Larsen & Selnes, 1975, s. 14). Slik miljøterapi forstås og praktiseres i dag er den forankret i ideer om individualitet og selvstendighet (Larsen, 2018, s. 28).

For at terapeutisk arbeid kan betegnes som miljøterapi er det visse forutsetninger; miljøterapien skal begrunnes faglig, være planlagt, nyttiggjøre seg av samhandling i samspill med omgivelsene, samt bygge på et humanistisk ideal preget av omsorg, anerkjennelse og respekt for menneskets egenverd og integritet. I tillegg skal miljøterapien bidra til fysisk, psykisk, sosial og åndelig vekst (Øien & Lillevik, 2015, s. 60). Miljøterapi og relasjonsorientert arbeid utgjør en betydelig del av arbeidet på barnevernsinstitusjoner (Kvaran & Holm, 2012, s. 107). Ulike definisjoner av miljøterapi fremhever betydningen av relasjoner og miljøterapeuten. Gode og utviklende relasjoner blir helt vesentlig i miljøterapeutisk arbeid i kombinasjon med en miljøterapeut som er troverdig, entusiastisk og tålmodig (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 359). Målet med det miljøterapeutiske arbeidet er å bidra til en positiv utvikling for ungdom som bor der gjennom påvirkning og tilretteleggelse av miljøet rundt ungdommen (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 358). Miljøterapeutens rolle bestemmes ut fra de forventninger som stilles fra den miljøterapeutiske organisasjon.

Videre i min oppgave vil jeg avgrense oppgaven til å omhandle miljøterapi tilknyttet relasjonsorientert arbeid og institusjonsarbeid med ungdom på omsorgsinstitusjon.

Institusjonsarbeid med barn og unge har utviklet seg siden 1950-tallet til en fagtradisjon der det miljøterapeutiske arbeid betegnes som en syntese av begrepene miljøterapi og miljøarbeid. Mens miljøterapi handler om å kontrollere, tilrettelegge og påvirke for å kunne skape et terapeutisk miljø på institusjonen; innebærer miljøarbeid å gi omsorg, oppdra og formidle ferdigheter (Kvaran & Holm 2012, s. 106). På en institusjon har gjerne miljøterapien et mål om «å forandre personens følelsesliv og atferd, og praksisen må være terapeutisk for å kunne bidra til å endre og øke den emosjonelle, sosiale og atferdsmessige kompetansen hos barnet» (Kvaran & Holm, 2012, s. 130)

3.3 Å skape en relasjon

Relasjonen er sentral i det miljøterapeutiske arbeidet på en omsorgsinstitusjon. Samtidig er den også en forutsetning for å kunne gi god hjelp og behandling (Wormnes, 2013, s. 191). Relasjoner handler i all hovedsak om bånd mellom mennesker (Tholin, 2003, s. 54). I forhold til min oppgave vil jeg ved bruk av relasjonsbegrepet ta utgangspunkt i forståelsen av relasjoner som følelsene og holdningene bruker og hjelpere har til hverandre (Wormnes, 2013, s. 192). Felles for alle relasjoner er at de har et innhold, samtidig som de også er organisatorisk forankret i tid og rom (Larsen, 2018, s. 20). I en relasjon gir man av seg selv og vi setter oss selv i en sårbar posisjon når vi tar kontakt med andre. Hvordan den andre tar oss imot og forholder seg til oss, speiler også hvordan personen betrakter oss (Tholin, 2003, s. 54).

Sosialt arbeid handler om å skape endring gjennom relasjoner. Det er dette som gjør sosialt arbeid nettopp «sosialt». I sosialt arbeid arbeider en både gjennom og med relasjoner (Kleppe, 2015, s. 148). Gjennom å skape en relasjon til den andre vil man oppnå forståelse rundt den andres problemer og på den måten kan man sammen finne den beste løsningen på det aktuelle problemet (Kleppe, 2015, s. 148). Som et resultat av relasjonen dannes en arbeidsallianse som kan støtte partene på veien mot deres felles mål (Øien & Lillevik, 2015, s. 62).

Kjærlighet er et begrep som har fått sitt inntog i miljøterapeutisk- og barnevernsfaglig arbeid de siste årene og er svært aktuelt i forbindelse med relasjonsbygging. Begrepet er også juridisk forankret i barnevernlovens formålsparagraf (1992, § 1-1). Kjærlighetsbegrepet er nært forbundet til det å gi omsorg til andre, noe som utgjør en vesentlig del av institusjonsarbeidet. De utsatte barna og ungdommene som bor på barnevernsinstitusjoner trenger omsorg, kjærlighet og støtte, slik som andre barn som bor med sine familier. Fra

miljøterapeutens side beskrives ofte kjærlighet som både en fundamental verdi og en grunnholdning i sosialt arbeid (Thrana, 2013, ss. 8-10). Kjærlighetsaspektet medfører nærhet i relasjonen og knyttes derfor til opplevelsen av trygghet. Kjærlighet handler om å ha utholdenhet i relasjonen til tross for ungdommens atferd. Denne utholdenheten blir en bekreftelse på at man er akseptert og elsket (Thrana, 2016, s. 106). Utholdenhet blir spesielt utslagsgivende når man møter ungdom med eksempelvis utrygg tilknytningsstil. For å skape en relasjon er det viktig med kompetanse rundt ungdommens tilknytning, trygghet og tillit. Jeg vil først ta for meg hvilken tilknytningsstil som er mest relevant på en omsorgsinstitusjon.

3.4 Tilknytning

En ungdom eller et barns tidlige erfaringer med relasjoner vil påvirke utviklingen av tilknytningsstil. Barnets tilknytning til den voksne defineres gjerne som: «graden av trygghet og tillit til den andre» (Kvello, 2010, s. 88). Tilknytning har både et opplevelsesaspekt og et atferdssystem. Opplevelsesaspektet omhandler hvordan barnet opplever andre, mens atferdssystemet er hva man gjør for å søke trygghet (Kvello, 2010, s. 88). I

Forandringsfabrikkens «Stortingsmelding nr. 1» deler flere unge i barnevernet om sine erfaringer med voksne og relasjoner: «Mange av oss har i oppveksten blitt behandlet dårlig, de voksne greide ikke bedre. Mye tillit er ødelagt og vi trenger å bli trygge på voksne igjen, for å knytte oss til dem» (2011, s. 8).

Det finnes flere tilknytningsstiler. Med tilknytningsstil vises det både til en tilstand av å være tilknyttet og kvaliteten ved individets tilknytning (Kvello, 2010, s. 88). I min oppgave vil jeg ta utgangspunkt i spesielt utrygg og avvisende tilknytningsstil da jeg ser disse som mest relevante i forhold til ungdom på omsorgsinstitusjon. Den utrygge tilknytningsstilen er preget av flere negative emosjoner som sinne, frykt og tristhet. Den trygge tilknytningsstilen kjennetegnes derimot av mange positive emosjoner som glede og iver (Feeney, i Kvello, 2010, s. 99). Utrygg og avvisende tilknytningsstil skyldes gjerne omsorgssvikt og observeres derfor stadig hos barn på eksempelvis omsorgsinstitusjon. Den utrygge tilknytningsstilen sees ofte i sammenheng med psykiske lidelser, depresjon, atferdsvansker og personlighetsforstyrrelser (Kvello, 2010, s. 99). Symptomer knyttet til utrygg tilknytningsstil er impulsivitet, sosial tilbaketrekking og uoppmerksomhet (Fearon & Belsky, i Kvello, 2010, s. 99).

Barn og ungdom på barnevernsinstitusjoner kan ha et ambivalent forhold til nærhet; de er gjerne revet mellom behovet for nærhet og behovet for å skjerme seg fra nettopp dette. Deres tidligere erfaringer gjør at nærheten forbindes med redselen for å bli avvist eller invadert, samtidig som nærheten kan oppleves som farlig eller truende (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 345; Larsen, 2018, s. 19). Ungdommen kan derfor avvise forsøk på nærhet og relasjon. For å kunne hjelpe ungdom med utrygg tilknytningsstil er det viktig å forstå at denne gruppen har liten eller ingen forståelse av sammenhengen mellom følelser, tanker og handlinger, og hvordan dette påvirker og kommer til uttrykk i møtet med andre (Larsen, 2018, s. 18).

En person med utrygg tilknytningsstil og dårlige samspillerfaringer har ofte et behov for å teste ut relasjoner, gjennom å se hvor god relasjonen er og om relasjonen tåler denne «påkjenningen» som personen tilfører den. «Påkjenningen» eller testingen utarter seg gjerne gjennom sjalusi, avvisning, å påføre andre smerte eller ha urimelige krav til hva den andre skal gjøre for dem (Kvvello, 2010, s. 100). Tilknytningsstiler vises i form av atferd, det kan derfor være vanskelig å se årsaken bak atferd uten å kjenne til ungdommenes erfaringer eller problemer. Larsen beskriver unge på den miljøterapeutiske institusjonen som mennesker som har det vanskelig med seg selv og sine omgivelser. Ungdom som har det vanskelig kan vise det i form av atferd, men dette er avgjørende å skille fra det å ha atferdsvansker eller å være atferdsvanskelig (Larsen, 2018, ss. 20-23). Miljøterapeuten er nødt til å ha med seg en bevissthet rundt utrygg og avvisende tilknytningsstil i sitt relasjonsorienterte arbeid. Å arbeide med trygghet blir da essensielt. I neste del vil jeg beskrive hvor viktig den grunnleggende trygghetsfølelsen er for ungdommen.

3.5 Trygghet

Trygghet er elementært for alle mennesker, uansett alder, bosted og kjønn. Trygghet er en følelse man har, og er knyttet til grad av forutsigbarhet og stabilitet (Eriksen, 2004, s. 13). Trygghet betegnes som et grunnleggende behov i barns utvikling, i tillegg til behovet for omsorg som utøves i tydelige rammer (Helsetilsynet, 2019, s. 14). I barnevernsloven formålsparagraf står det:

«Loven skal sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp, omsorg og beskyttelse til rett tid. Loven skal bidra til at barn og unge møtes med trygghet, kjærlighet og forståelse og at alle barn og unge får gode og trygge oppvekstvilkår» (1992, §1-1).

Det finnes mange måter å definere «trygghet» og «å være trygg» på. I forhold til ungdom på omsorgsinstitusjon ser jeg spesielt trygghet i livssituasjonen man er i som relevant for problemstillingen. Å være trygg i livssituasjonen sin handler om at man har en viss oversikt og tilfredshet i livssituasjonen, og noen som er glad i en (Eriksen, 2004, s. 12). Definisjonen tydeliggjør viktigheten av forutsigbarhet og omsorg, som er fundamentale behov for alle mennesker. Forutsigbarheten gir trygghet og mulighet til å planlegge og utvikle strategier (Kvelling, 2010, s. 158). Å være trygg handler om å ha kontroll, «Det dreier seg om å kunne plassere hendelser innenfor en orden eller plan som gjør dem meningsfulle, forventede, forståelige – og på en eller annen måte styr utfallet av» (Hammer, 2006, s. 34).

Abraham Maslows behovspyramide er en modell som består av flere nivåer med grunnleggende behov. Behovene må tilfredsstilles for at individer kan oppnå selvrealisering; pyramidens øverste nivå. «Hovedprinsippet i denne teorien er at jo lavere behovene befinner seg i hierarkiet, desto mer uunnværlige er de for den enkeltes eksistens, og jo tidligere vil de tre frem i individets utvikling» (Lund, 2012, s. 25). Som det nest nederste nivået i pyramidens finner vi «Trygghet». Under finner vi kun de fysiologiske behovene; søvn, bevegelse, nærhet og mat. Så fort man har fått tilfredsstilt sulten kan oppmerksomheten rettes mot å søke trygghet (Lund, 2012, s. 26). Totalt sett kan vi si at: «Trygghet handler om opplevelsen av å bli ivaretatt. At det finnes noen som passer på meg, er opptatt av meg og sikrer optimal beskyttelse mot fysisk og psykisk smerte» (Lund, 2012, s. 27). Når trygghet beskrives som et så grunnleggende behov blir dette verdifull kunnskap i vårt relasjonelle møte med ungdommen. Det å være en trygg voksen som er forutsigbar og står støtt selv om ungdommen har sine utfordringer. For at miljøterapeuten kan bidra til en ungdoms opplevelse av trygghet, må tillit etableres. Jeg vil videre presentere og utdype tillitsbegrepet.

3.6 Tillit

For å skape trygghet er tillit en viktig forutsetning. Slik Aamodt definerer tillit handler dette om «å formidle tro på klienten og hans eller hennes evne og mulighet til å gjøre endringer i livet sitt, og det handler om å vise anerkjennelse når klienten har nådd mål han har arbeidet for å nå» (2014, s. 77). I tillegg handler tillit om å vise glede sammen med ungdommen når noe går veien (Aamodt, 2014, s. 78). Dette er sentralt i endringsarbeidet som foregår på alle barnevernsinstitusjoner. Tillit kan forstås som en «kompleks og sammensatt dimensjon av følelser, holdninger og ferdigheter» (Lund, 2012, s. 119). Lund påpeker at tillit er et tosidig arbeid. Dette krever innsats fra begge parter og et felles ønske om å skape et tillitsfullt forhold

(2012, s. 120). Tillit er ikke noe du automatisk oppnår hos ungdommen, men noe du må gjøre deg fortjent! Gjennom å «tåle» ungdommene og holde ut med dem skapes tillit (Backe-Hansen, Løvgren, Neumann, & Storø, 2017, s. 126).

4.0 Drøfting

Jeg vil videre i min oppgave drøfte min problemstilling sett i lys av de teoriene jeg har beskrevet over. For å få svar på problemstillingen formulert nedenfor har jeg noen underoverskrifter som kan hjelpe meg på veien.

Hvordan kan relasjonsorientert arbeid bidra til trygghet og tillit mellom miljøterapeuten og ungdom på en omsorgsinstitusjon?

4.1 Hva kjennetegner ungdom på en omsorgsinstitusjon?

Ungdom på omsorgsinstitusjon er ikke en homogen gruppe med samme erfaringer eller problemer, men det eksisterer allikevel visse fellestrekk. Ved å arbeide relasjonsorientert blir kompetanse rundt ungdommene jeg skal jobbe med en avgjørende faktor. Er det noe ved ungdommene som jeg bør vite som kan hjelpe meg i mitt møte med dem?

Ungdom på barnevernsinstitusjoner har som kjent gjerne en historie med omsorgssvikt, psykiske problemer, store smerteuttrykk eller lite hensiktsmessige tilknytningsstiler som preger livene deres. Felles for ungdommene er at de har en vanskelig livssituasjon som krever tett oppfølging og systematisk endringsarbeid, som miljøterapi utført av profesjonelle miljøterapeuter på en omsorgsinstitusjon (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 358; Kvaran & Holm, 2012, ss. 44-45). For unge med tilknytningsproblemer og alvorlige relasjonsproblemer kompenseres ikke effektene av fosterhjems plassering for problemene de har, i tillegg vil denne gruppen være i faresonen for å oppleve utilsiktet flytting (Backe-Hansen, Egelund, & Havik, 2010, s. 15; Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 357). En omsorgsinstitusjon har profesjonelle arbeidstakere som kan gi ungdommen et helt annet tilbud enn fosterhjem. Det kreves mye miljøterapeutisk arbeid og tid for å jobbe med disse problemene og en omsorgsinstitusjon vil mulig være en bedre løsning.

Mange ungdommer har psykiske utfordringer eller har opplevd ting som gjør dem mer sårbare og på vakt enn andre (Aamodt, 2014, s. 121). De psykiske problemene kan ofte kreve profesjonell hjelp, der samtaler på BUP ikke nødvendigvis er nok. En omsorgsinstitusjon kan bidra med samtaler og delta i arbeidet med å finne gode løsninger for å takle hverdagen. Tryggheten og åpenheten miljøterapeuten formidler kan bidra til at ungdom åpner seg og dermed gi anledning til terapeutisk arbeid. Det er viktig at de miljøterapeutiske tiltakene på omsorgsinstitusjonen tilpasses den enkelte ungdommen og dens situasjon (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 359). Ungdommens tidligere erfaringer med andre vil være med å påvirke hvilke mål som settes for det miljøterapeutiske arbeidet. Det å jobbe med relasjoner krever kompetanse. Også i forhold til tilknytning og erfaringer med relasjoner, som jeg vil komme inn på i neste punkt.

4.1.1 Tidligere erfaringer med relasjoner påvirker det relasjonsorienterte arbeidet

Det som i hovedtrekk kjennetegner ungdommene på omsorgsinstitusjoner er at de ofte har relasjonsskader eller tilknytningsvansker. Dersom et barn har opplevd svikt fra tillitspersoner som f.eks. foreldre, og dette har skapt traumer, kan det forringe utvikling av ferdigheter som å bedømme troverdighet eller hvor stor tillit en skal vise andre (Kvvello, 2010, s. 335). Det er dermed svært viktig å være bevisst dette når en går inn i relasjon med ungdom som har opplevd ulike former for omsorgssvikt. Ansatte på barnevernsinstitusjoner har faglig og profesjonell kompetanse gjennom sin utdanning på å ivareta mennesker med utfordringer og kan dermed være en ressurs i møte med ungdom på barnevernsinstitusjon og utvikling av deres trygghet. For å bygge relasjoner er det viktig å ha grunnkompetanse rundt dette samt ungdommens utfordringer. Vi ser at en miljøterapeut på en omsorgsinstitusjon som jobber relasjonsorientert bør ha kompetanse om relasjonsskader og tilknytningsvansker.

4.1.2 Varierende grenser og utrygghet

Når en ungdom kommer til omsorgsinstitusjonen har den ofte med seg erfaringer med brutte eller vanskelige relasjoner. Et fellestrekk for mange av ungdommene på institusjon er at de ofte har møtt for uklare og varierende grenser i sin familie (Larsen, 2018, s. 29). Den voksne har ikke klart å være en god og tydelig forelder, og ikke klart å sette grenser. «Når barn eller unge blir møtt med forvirrende grenser og negative tilbakemeldinger, og når de voksne fyller hele det relasjonelle rommet, blokkeres barnets utviklingsrom og dermed dets normale utviklingsmuligheter (Larsen, 2018, s. 29). Det å være vant til uklare grenser og

uforutsigbarhet har skapt en grunnleggende utrygghet hos ungdommen. Nettopp derfor blir det så viktig at miljøterapeuten jobber bevisst med å bygge en god relasjon; samt stabilitet og tillit tilknyttet denne. Larsen belyser også relasjonens betydning i forhold til utvikling:

«For at barnet og den unge skal utvikle seg i en gunstig retning, er det avhengig av de relasjoner det lever i og med, både i forhold til voksne og til andre barn og unge. Det er avhengig av at relasjonen er god nok, både hva angår den strukturelle siden og den innholdsmessige» (Larsen, 2018, s. 19).

Det blir betydningsfullt å vise at du er der, setter nødvendige rammer samtidig som du er omsorgsfull. Det hele handler om å ha «En streng, men kjærlig hånd». Vi må heller ikke glemme at ungdommen ofte har opplevd tøffe hendelser i sitt tidligere hjem.

Samspillvanskene har ofte sin forankring i erfaringer med relasjoner som har vært krenkende, straffende og lite ivaretagende (Larsen, 2018, s. 19). Relasjonen til miljøterapeuten kan være den lille tingen som utgjør den store forskjellen for ungdommen. Den kan gi håp og tro på endring. Ungdommen lærer at ikke alle relasjoner med voksne trenger å være straffende eller negative.

4.1.3 Konsekvensene av mishandling og omsorgssvikt blir synlig i møte med andre

Ungdommene vi møter har ofte vært utsatt for mishandling, omsorgssvikt og har tilknytningsvansker som har ført til store relasjonsskader (Kvaran & Holm, 2012, s. 47). Som kjent har flere av ungdommene på omsorgsinstitusjoner en utrygg tilknytningsstil. Mennesker med utrygg tilknytningsstil har dårligere emosjonsregulering og mindre utviklet empati enn andre (Kvelling, 2010, s. 100). Ungdommer med utrygg tilknytning fordrer et ekstra nitidig relasjonsarbeid, for å bygge opp tillit og trygghet på nytt. Dersom en ungdom aldri har lært hjemme hvordan man skal behandle hverandre på en god og respektfull måte, så gjør dette det vanskelig for ungdommen å fungere sammen med andre mennesker uansett hvor den er.

Ungdom med utrygg tilknytning og tilknytningsvansker må møtes med en sensitivitet og tålmodighet. «De avvisende barna trenger lang tid og god avstand samtidig som de skal være omsorgsgivere, over noen tid må være mer pedagogiske enn følelsespregede i sin omgang med barna og de unge» (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 345). Dette betyr at tidsperspektivet i relasjonsarbeidet er en viktig faktor. Du må vise at du er der for ungdommen over tid. Og at du klarer å stå i situasjoner. Slik kan det skapes trygge og stabile relasjoner mellom miljøterapeut og ungdommen. En omsorgsinstitusjon med langtidsplassering muliggjør dette.

«Barna må gis utviklingsrom innenfor tydelige grenser, og det relasjonelle innholdet må være preget av støtte uten å overta, positive tilbakemeldinger som er realistiske, og ikke minst aldersadekvate utfordringer» (Larsen, 2018, s. 28). Tilpasset opplæring og tilrettelegging er viktig. Hva passer for akkurat den ungdommen? Det miljøterapeutiske tilbudet bør være rettet mot å se årsakssammenhenger som mishandling og relasjonstilknytning (Kvaran & Holm, 2012, s. 47). Du behandler ungdommen likt ved å behandle de ulikt. Alle sitter med sin egen erfaringsbakgrunn og det må tas høyde for ulikhet. Videre i oppgaven skal vi gå inn på hvilken rolle trygghet og tillit spiller i relasjonsorientert arbeid.

4.2 Hvilken betydning har trygghet og tillit for relasjonsorientert arbeid?

For å jobbe relasjonelt er trygghet og tillit en forutsetning. Barn har behov for omsorg som utøves gjennom tydelige rammer (Helsetilsynet, 2019, s. 14). Tydelige rammer bidrar til forutsigbarhet og stabilitet i institusjonshverdagen, og blir et viktig aspekt for å skape trygghet. Bunkholdt og Kvaran fremhever dette ytterligere: «Institusjonsmiljøet generelt, og miljøterapeuter spesielt, må inneha og kunne vise omsorg og trygghet samtidig som vi har klare normer og grenser som en grunnmur for miljøterapien» (2015, s. 360). Miljøterapeuten blir vesentlig i arbeidet for å skape trygghet gjennom å opprettholde strukturen og forutsigbarheten ved institusjonen.

Ungdommer kan tidligere ha erfaring med lite forutsigbare dager. De kan derfor etterstrebe å ha kontroll. Dette sterke behovet kan gi seg utslag i krevende atferd og hendelser. En institusjonsplassering oppleves ofte som noe midlertidig og ungdom kan da føle at de mister kontroll og forutsigbarhet i hverdagen. Det å leve i en uavklart livssituasjon over lengre tid kan være skadelig for barn og påvirke deres tilknytnings- og tillitsforhold samt være traumatiserende (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 351). Det relasjonsorienterte arbeidet fordrer en trygg base eller miljø som utgangspunkt. «De barna som har opplevd trygg tilknytning har brukt foreldre som en trygg base for videre utforskning av omgivelsene, og for tilflukt når de føler seg truet» (Lund, 2012, s. 29) Mange av ungdommene har ikke opplevd en slik trygg havn hjemme og tryggheten de møter på en omsorgsinstitusjon kan derfor være det de trenger for å gjenskape tillit til voksenpersoner. En god relasjon til en miljøterapeut på omsorgsinstitusjonen kan være første skrittet mot dette. Relasjonen til miljøterapeuten kan dermed bli et slags springbrett for klare å gjenskape tillit og reparere tilknytningsproblemer.

En ungdom ved en omsorgsinstitusjon beskrev til meg i et ansvarsgruppemøte hvordan det er å leve med en uklar og midlertidig livssituasjon uten klart svar om hva fremtiden bringer: «Det er akkurat som dere (*Barnevernstjenesten*) har satt meg av på en bussholdeplass, uten at jeg vet hvilken buss jeg skal ta videre». Det kan være utfordrende for ungdom å leve med en slik usikkerhet for fremtiden og det blir vanskelig å fokusere på hva som skjer her og nå. Sitatet ovenfor vektlegger hvorfor det er viktig å arbeide med trygghet i den livssituasjonen ungdommen befinner seg i her og nå. Vi må sammen med ungdommen jobbe mot delmål og etterhvert vil vi kanskje sammen finne ut hvilken bussrute som kan ta ungdommen videre. Gjennom å skape relasjon til ungdommen kan vi i større grad klare å ta ungdommens perspektiv og se hvor skoen trykker. I tillegg kan det gi verdifull informasjon om hvordan vi kan hjelpe ungdommen på best mulig vis, samt hvilke usikkerheter ungdommen kjenner på.

Samtidig som livet på institusjon på noen måter er uavklart og uforutsigbart kan også institusjonsplasseringen skape forutsigbarhet. En omsorgsinstitusjon kan skape etterlenget struktur og regler, gi ungdommen tilgang på tydelige voksenpersoner som kan overta noen av bekymringene til ungdommen og trygge dem i deres tilværelse. Miljøterapeutene kan være et ledd mellom ungdom og barnevernet, og ungdom og familie. En ungdom skal få lov til å være ungdom. Mange ungdommer har naturligvis bekymringer for fremtiden og kan oppleve stress tilknyttet denne uforutsigbarheten. Samtidig kan barnevernsinstitusjonen være en trygg havn for ungdommen, slik ungdommen fra ansvarsgruppemøtet uttrykker her: «Det er deilig å slippe å bruke halvparten av hjernen på å tenke på fremtiden». Tydelige regler og praksiser som ungdommen opplever som forståelige og meningsfulle kan bidra til at unge som bor på institusjon føler seg trygge og opplever trivsel (Ulset, 2018, s. 192). Dette fordi det å ikke vite om hvilke uformelle regler og rutiner som er gjeldende og det å ikke kunne forutsi et hendelsesforløp er med på å skape usikkerhet og ungdommen kan føle at de ikke har kontroll (Ulset, 2018, s. 186). Når ungdommen har tillit og en god relasjon til miljøterapeutene kan de også lettere gi fra seg kontrollen. Da kan ungdommen stole på at miljøterapeutene har oversikt og følger opp det som må følges opp. Alt dette beskriver verdien at et godt relasjonelt arbeid fra miljøterapeutens side. Arbeid som bidrar til økt trygghet og tillit mellom miljøterapeut og ungdom.

Det at miljøterapeuten vet at ungdommer på en omsorgsinstitusjon ofte er vant til uklare grenser, uforutsigbarhet, utrygghet og kanskje mishandling gjør at vi må møte disse på en klok måte når vi skal bygge relasjoner. En som er såret og utrygg må trygges på en helt annen

måte enn en som har vokst opp i et trygt hjem. Alt dette spiller inn i hvordan det relasjonelle arbeidet til miljøterapeuten da blir. Hvordan man da tilnærmer seg ungdommen vil jeg drøfte i neste del av oppgaven.

4.3 Hvordan kan en miljøterapeut tilnærme seg ungdom i en omsorgsinstitusjon for å skape relasjoner?

Fellestrekk for mye av litteraturen jeg har funnet er at de alle påpeker viktigheten av relasjon og voksne som viser at de er der uansett hva; en voksen som tåler motstand og utfordrende atferd. En forutsetning for god institusjonsomsorg er at omsorgsmiljøet verdsetter relasjoner; «barn og unge ønsker et omsorgsmiljø hvor det er trivelig å være og de føler seg trygge, og hvor alle har tillit til hverandre» (Storø, Backe-Hansen, & Løvgren, 2017, s. 182). Det er stor enighet i fagmiljøet om at gode relasjonsferdigheter fra miljøterapeutens side er nødvendig for å lykkes (Thrana, 2013, s. 6). Flere kilder vektlegger betydningen av varme, respektfulle, anerkjennende, kjærlige, oppmerksomme og vennlige voksne som er til å stole på (Forandringsfabrikken, 2011, ss. 8-10; Helsetilsynet, 2019, s. 14). Gro Ulset har utført en feltstudie der flere av ungdommene i studien gir uttrykk for hva som er viktig i en voksenperson på institusjon: «At de voksne «ser» dem og viser at de har tid til dem – at de viser glede, kan spøke og le og at de er høflige, bidrar til å skape god stemning» (Ulset, 2018, s. 196).

4.3.1 Den gode relasjonen fordrer et tillitsforhold

For å skape en god relasjon er tillit en forutsetning. At ungdommen opplever miljøterapeuten som en person den kan stole på er helt essensielt. Utsagnene fra barn i institusjon vektlegger i stor grad en trygg voksen som er interessert i ungdommen, respektfull, ærlig og relasjonsbyggende (Barnevernpanelet 2011, 2011). Gjennom en relasjonsorientert tilnærming basert på respekt, vennlighet, anerkjennelse, humor, interesse og åpenhet kan tillit skapes. Flere studier viser at det er et likhetstegn mellom det å opparbeide tillit og å utvikle en god relasjon. Ungdommene på en omsorgsinstitusjon har ofte fått varierende tilbakemeldinger som kan ha medført utrygghet. Da vil det være helt vesentlig at miljøterapeuten bruker det relasjonelle rommet mellom de to for å bedre denne utryggheten. Oppmuntring og tillit er spesielt viktig å vise overfor ungdommer som mangler en grunnleggende trygghet til seg selv

(Aamodt, 2014, s. 78). Kjærlighet og anerkjennelse fra miljøterapeuten kan gi ungdommen en bedret selvtillit; «Denne kjærligheten bygger en indre styrke som gir ungdommen mot til å mestre sin hverdag fordi de begynner å tro på seg selv og sine muligheter» (Honneth, i Thrana, 2016, s. 103).

4.3.2 Relasjon muliggjør å ta den andres perspektiv

I tillegg til forutsigbare rammer som oppleves meningsfulle og forståelige er det viktig med voksne som evner å se og forstå ungdommen (Ulset, 2018, s. 192). For å kunne hjelpe mennesker i vanskelige livssituasjoner er det viktig å møte disse på en måte som åpner for forståelse og anerkjennelse av de aktuelle problemene. FOs grunnlagsdokumentet fremhever viktigheten av å ta den andres perspektiv:

Profesjonsutøverne skal bruke sin makt og innflytelse til å hjelpe brukerne med å synliggjøre sine egne behov og kompetanser. Brukernes egne ressurser skal mobiliseres slik at de i størst mulig grad kan få innflytelse over og ta ansvar for eget liv. Profesjonsutøverne må derfor etterspørre og ta på alvor brukernes egen forståelse av problemene og forslag til løsninger (FO, 2019).

En vesentlig del av sosialfaglig utdanning er å bli bevisst sin egen forforståelse og hvordan denne påvirker vårt arbeid. Det å kunne ta den andres perspektiv og legge bort sin egen forforståelse, forutinntatthet og antakelser; vil ha en positiv effekt på relasjon og tillitsforholdet mellom partene. Først når vi har klart å sette oss inn i ungdommens problemdefinisjon og verden kan miljøterapeuten møte ungdommen med ekthet i stemmen og kroppsholdningen (Aamodt, 2014, ss. 121-122). Slikt er med på å skape tillit og trygghet i relasjonen mellom ungdom og miljøterapeut.

Sentralt for sosialt arbeid er begrepet myndiggjøring eller empowerment. Ut ifra sosialt arbeids verdigrunnlag er det helt elementært at miljøterapeuten inntar et ressursperspektiv og ser styrkene til ungdommen (Kleppe, 2015, s. 150). For å kunne oppnå et myndiggjørende resultat eller prosess blir det viktig med en likeverdig relasjon. Myndiggjøring i denne oppgavens kontekst kan handle om at relasjonen til miljøterapeut kan bidra til at ungdommen klarer å jobbe med problemene sine og gjenvinne tillit til andre eller seg selv. Selv om idealet for mye sosialt arbeid innebærer myndiggjøring vil alltid relasjonen mellom miljøterapeut og ungdommen være preget av et maktelement (Malmberg-Heimonen & Natland, 2016, s. 57). Det blir derfor viktig å ha et kritisk blick på egen praksis og ikke utnytte makten man har, da dette kan føre til at ungdommen ikke har tillit til relasjonen lenger.

Forandringsfabrikken har formulert ønsker om hvordan ansatte bør være på en barnevernsinstitusjon, der en trygg voksen som ønsker å forstå står høyt: «Om vi merker at du tar imot det vi sier og prøver å forstå, vil vi dele erfaringer og ønsker for framtida – for da er det trygt. Om du bruker det vi deler med deg til å ydmykt støtte og hjelpe oss, kan livet ta nye og viktige retninger» (Forandringsfabrikken, 2011, s. 10). For mange kan det være vanskelig å sette ord på hva som egentlig oppleves problematisk, og for å kunne hjelpe dem blir det viktig å bygge opp en trygg relasjon som muliggjør åpen dialog. Empati er sentralt i sosialt arbeid. Gjennom empati kan vi sette oss inn i den andres situasjon og forstå ut ifra deres ståsted. Empati vil si å ta den andres ståsted, og er en forutsetning for å forstå ungdommen og er viktig for å ta hensyn i arbeidet (Kvelling, 2010, s. 136). Flere nyere studier har konkludert med at relasjonsorientert fokus er avgjørende for å oppnå bedre innsikt i ungdoms opplevelser av voksne på institusjon og syn på å være plassert utenfor hjemmet (Backe-Hansen, Egelund, & Havik, 2010, s. 46). Et ønske om å forstå den andre er derfor helt essensielt for å kunne hjelpe på best mulig vis og oppfylle vårt mandat som miljøterapeuter eller sosialarbeidere.

Det er naturlig for barn å adoptere et atferdsmønster fra foreldre eller mennesker omkring dem. I hjem med omsorgssvikt og uforutsigbarhet kan disse mønstrene sees svært lite funksjonelle. «Når de voksne er trygge er det lettere for barn å kjenne seg trygge» (Lund, 2012, s. 27). Dette er det viktig at miljøterapeuten utstråler. «Barn som vet at de voksne vil dem vel og som har gode erfaringer med at de voksne tar ansvar, kan i større grad ta imot det som blir formidlet fordi de vet at de voksne tar ansvar» (Lund, 2012, s. 28). For at ungdommen skal vite at du vil dem godt må det skapes en relasjon og dialog mellom partene. Gjennom dialog kan du bygge relasjon og tre inn i den andres definisjonsverden. Over tid vil dialog medføre at ungdommen får tillit til deg som miljøterapeut.

4.3.3 Relasjonen muliggjør å stå i utfordrende atferd

De ulike tilknytningsstilene kommer til syne gjennom atferd og det er viktig at de ansatte på institusjonen ønsker å samarbeide og se bak adferden (Forandringsfabrikken, 2011, s. 7). Dette er noe jeg personlig tenker det er vesentlig å være bevisst i møte med ungdommene på barnevernsinstitusjon, og for å forstå deres væremåte og fortid. En utprøvende atferd kan tolkes som en søken etter trygghet og avklaring av relasjon og stabilitet. Når ungdom med utrygg tilknytningsstil tester ut relasjonen til de voksne på institusjonen og de forstår at de

voksne tåler dem, og at innholdet i relasjonene ikke ødelegges som resultat av deres samspillforstyrrelser, kan det åpne opp for et endringsarbeid (Larsen, 2018, s. 21). De voksne viser da at vi står i det med ungdommen, vi tåler atferdsuttrykkene selv om de kan være nokså grove eller bisarre, noe som er med på å skape trygghet i relasjonen og det miljøterapeutiske rom. Vi må forsøke at slik atferd forebygges, men også utforskes gjennom å gi stabile og trygge rammer som ungdommen klarer å forholde seg til. Dette utgjør en betydelig del av miljøterapeutisk arbeid. Voksenpersonene som håndhever disse rammene er utslagsgivende for å skape denne tryggheten. For at ungdommen skal forholde seg til reglene på institusjonen er min erfaring at det er særdeles viktig med en god relasjon til de voksne som stiller forventningene. En voksen man har respekt for og gode erfaringer med kan stille forventninger som ungdommene lettere imøtekommer.

4.3.4 Humor som relasjonsbyggende

Humor kan både være en vei til en god relasjon, men også et resultat av den gode relasjonen. Det er viktig å være klar over at humor er individuelt og må brukes gjennomtenkt. Humor kan være med å senke muren til ungdommen, og altså skape en vei inn til relasjon og åpenhet. En sentral holdning som bidrar til gode brukerrelasjoner er «Våg å le av deg selv, le sammen med brukerne (humor)» (Øien & Lillevik, 2015, s. 62). Også Ulset beskriver et ønske om miljøterapeuter som våger å spøke med ungdommene (2018, s. 196). Om humor brukes rett kan det også bidra til å senke konfliktnivå og fungere som dempende samhandling for å hjelpe ungdommen til å holde seg innenfor sitt toleransevidu. Gjennom det relasjonelle vil ungdommen lære måter å reagere hensiktsmessig og det oppøves en tillit til den andre på denne utprøvende veien. Humor og lekenhet er en anbefalt holdning i følge Graarud: «Livet kan være svært så alvorlig, men det er ikke nødvendigvis slik at det gir positiv endring å møte dette kun med rasjonalitet og like stort alvor. Overfor ungdom kan bruk av humor og lek være både effektivt og forløsende» (2019). Min personlige erfaring er at humor kan brukes svært effektivt for å skape relasjoner på en omsorgsinstitusjon og dermed også trygghet. Ungdommene kan kjenne på større trygghet tilknyttet personalgruppen. Dette handler om å gi litt av seg selv og henger sammen med flere av verdiene som det er ønskelig at en miljøterapeut har; som åpenhet og godt humør. Samtidig er min opplevelse at det gir en letthet over situasjoner og skaper mye latter i hverdagen om det brukes riktig. Dersom jeg velger å bruke humor i en litt stressende eller kjedelig situasjon kan jeg vise en positiv holdning som ungdom kan adoptere.

4.3.5 Kjærlighets-institusjonen

Kjærlighet er et begrep som kan knyttes til trygghet. Man kan på et vis si at relasjonsbygging fører til kjærlighet og trygghet, men samtidig vil kjærlighet føre til trygghet, tillit og relasjonsbygging. Det er altså begreper som har en tydelig sammenheng. «Kjærlighet handler om å bli sett og anerkjent for den man er» (Thrana, 2016, s. 103). Som miljøterapeut må vi våge å vise at relasjonen betyr noe, og at vi bryr oss selv om det kun er jobben vår. Det grunnleggende for alle mennesker er følelsen av å vite at noen er glad i en. Ubevisst vil ungdommene stille seg spørsmålet gang på gang: Liker h*n meg? Derfor er det så viktig at miljøterapeuten også kan møte blikket til ungdommen, vise følelser og vise at vi bryr oss. Ungdommer gjennomskuer falskhet. Når ungdommen har det vanskelig er det viktig å vise omsorg. «Trøst er en av de sterkeste omsorgsfunksjoner for å skape gode tilknytningsbånd» (Kvello, 2010, s. 105). Dette handler om å føle at noen er der for deg når du virkelig trenger det. Og viser ekte medfølelse når du har det vanskelig. Det å oppleve nedturer og oppturer sammen bidrar til en trygg relasjon.

Ønsket om trygghet er kjerneanliggende for de fleste mennesker, og i et forsøk på å skape trygghet i en hverdag fylt med hyppige forandringer søkes forutsigbarhet, kontinuitet og tilhørighet (Eriksen, 2004, s. 11). Tilhørighet skapes i møte med andre personer og grupper. Som et resultat av tilknytningserfaringene til ungdommen kan det bli vanskelig å finne denne tilhørigheten. Mye på grunn av pendlingen mellom ønsket om nærhet, og frykten for å bli avvist. Kjærlighet er tilknyttet ungdommens utprøving av relasjonen: «Den ansattes utholdenhet i relasjonen blir en bekreftelse for ungdommen på at vedkommende er verdt å kjempe for, og at personen er verdifull og elsket» (Thrana, 2016, s. 103). Bekreftelsen de får gjennom kjærlighet, gir trygghet og ungdommene opplever med tiden at miljøterapeuten er til å stole på (Honneth, i Thrana, 2013, s. 8). Professor Neumann påpeker at det trengs gode og stabile relasjoner med tydelige og trygge voksenpersoner for å kunne utvikle og gi kjærlighet (2012, s. 106). Altså kan relasjonen forstås som et premiss for å kunne yte omsorg og gi kjærlighet til ungdommene på omsorgsinstitusjonen. Å få kjærlighet og omsorg vil igjen kunne bidra til trygghet og tillit.

5.0 Avslutning

Gjennom denne oppgaven har jeg blitt bevisst på hvordan relasjonsorientert arbeid bidrar til trygghet og tillit mellom miljøterapeuten og ungdommen. Miljøterapeuten kan gjennom sitt arbeid med relasjoner sørge for at omsorgsinstitusjonen blir en trygg havn for ungdommen. Kompetanse om relasjonsskader og tilknytningsvansker kan bidra til trygghet og tillit. Kunnskapen om at ungdommen er vant til uklare grenser, uforutsigbarhet, trygghet og kanskje mishandling kan gjøre at miljøterapeutens relasjonsorienterte arbeid preges av trygghet og forutsigbarhet som er helt nødvendig for å skape tillit. Gjennom tilretteleggelse av miljøet forankret i miljøterapeutisk tankegang vil det legges et godt fundament for det videre relasjonsorienterte arbeidet mot trygghet og tillit. Miljøterapeuten kan bruke ulike tilnærminger i sitt arbeid med relasjoner. Eksempler på dette er å ta andres perspektiv, det å tørre å stå i utfordrende atferdsmessige situasjoner, bruke humor og vise kjærlighet.

Gjennom denne litteraturstudien har jeg lært mye om det relasjonsorienterte arbeidet som finner sted på en omsorgsinstitusjon. Ut ifra litteratursøket jeg har gjort og kunnskapen jeg har innhentet er min konklusjon at relasjonen absolutt muliggjør endringsarbeid på omsorgsinstitusjon og bidrar til opplevelse av trygghet og tillit. Relasjonsorientert arbeid er nødvendig og riktig for å bidra til trygghet og tillit mellom ungdom og miljøterapeut.

6.0 Bibliografi

Aamodt, L. G. (2014). *Den gode relasjonen* (2. utg.). Oslo: Gyldendal.

Backe-Hansen, E., Egelund, T., & Havik, T. (2010). *Barn og unge i fosterhjem - en kunnskapsstatus*. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. NOVA.

Backe-Hansen, E., Løvgren, M., Neumann, C. B., & Storø, J. (2017). *God omsorg i barnevernsinstitusjoner*. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. Oslo: Høgskolen i Oslo og Akershus.

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2019, november 13). *Skap gode relasjoner*. Hentet mars 18, 2020 fra Bufdir:

https://bufdir.no/Barnevern/Fagstotte/Barnevernsinstitusjoner/konfliktfylte_situasjoner/Generelle_anbefalinger_for_trygghet_sikkerhet_og_forebygging_av_uonskede_hendelser/Skap_gode_relasjoner_med_ungdommene/

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2020, januar 2). *Barnevernsinstitusjoner*. Hentet mars 28, 2020 fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet:

https://bufdir.no/Barnevern/Tiltak_i_barnevernet/Barnevernsinstitusjoner/

Barnevernpanelet 2011. (2011). *Barnevernpanelets rapport*. Barne, likestillings og inkluderingsdepartementet.

Barnevernloven. (1992). Lov om barneverntjenester (LOV-1992-07-17-100). Hentet fra

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-07-17-100>

Bunkholdt, V., & Kvaran, I. (2015). *Kunnskap og kompetanse i barnevernsarbeid* (1. utg.). Gyldendal.

Cumming, J., & Cumming, E. (1962). *Ego and Milieu: Theory and Practice of Environmental Therapy*. New York: Atherton Press. Hentet mars 14, 2020 fra:

https://books.google.no/books?id=BSpn_DKoRgMC&printsec=frontcover&hl=no#v=onepage&q&f=false

Dalland, O. (2012). *Metode og oppgaveskrivning for studenter* (5. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.

Eriksen, T. H. (2004). Innledning: Tryggheten og dens motstandere. I T. H. Eriksen (Red.), *Trygghet* (ss. 1-32). Oslo: Universitetsforlaget.

FO. (2019, november). *Yrkesetisk grunnlagsdokument*. Hentet mai 8, 2020 fra

Fellesorganisasjonen (FO): <https://www.fo.no/getfile.php/1311735-1585635696/Dokumenter/Din%20profesjon/Brosjyrer/Yrkesetisk%20grunnlagsdokument.pdf>

Forandringsfabrikken. (2011, august). *Stortingsmelding nr. 1 - Fra barn og unge i Norge*.

Hentet mars 20, 2020 fra Forandringsfabrikken:

<https://www.forandringsfabrikken.no/files/Stortingsmelding-nr.1-Det-gode-barnevernet.pdf>

- Graarud, H. (2019, februar 13). Mentaliseringsbasert pedagogikk og miljøterapi bør ha sin plass i norsk barnevern. *Fontene* (2), ss. 48-53.
- Hammer, E. (2006). Individualisering og trygghet i det senmoderne samfunn. I T. H. Eriksen (Red.), *Trygghet* (ss. 33-52). Oslo: Universitetsforlaget.
- Helsetilsynet. (2019). «Barnas hjem. Voksnes ansvar». *Oppsummering av landsomfattende tilsyn med barnevernsinstitusjoner i 2018*. Oslo: Helsetilsynet. Hentet 3 april, 2020 fra:
https://www.helsetilsynet.no/globalassets/opplastinger/publikasjoner/rapporter2019/helsetilsynetrappor3_2019.pdf
- Kleppe, L. C. (2015). Sosialfaglig kompetanse. I I. T. Ellingsen, I. Levin, B. Berg, & L. Kleppe, *Sosialt arbeid - en grunnbok* (ss. 139-153). Universitetsforlaget.
- Kvaran, I., & Holm, J. (2012). *Barnevernsfaglig miljøterapi*. Kristiansand: Cappelen Damm Høyskoleforlag.
- Kvellido, Ø. (2010). *Barn i risiko* (1. utg.). Gyldendal akademisk.
- Larsen, E. (2018). *Miljøterapi med barn og unge: organisasjonen som terapeut* (3. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Larsen, E., & Selnes, B. (1975). *Fra avvik til ansvar : en miljøterapeutisk tilnærming til ungdom i institusjon*. Oslo: Tanum-Norli A/S.
- Lund, I. (2012). *Tydelige voksne: når atferd utfordrer*. Kristiansand: Portal forlag.
- Malmberg-Heimonen, I., & Natland, S. (2016). Familieråd – frigjørende sosialt arbeid innenfor en manualbasert modell? *Tidsskrift for velferdsforskning*, 19(1), ss. 44-61.
<https://doi.org/10.18261/issn.2464-3076-2016-01-03>
- Neumann, C. B. (2012). Omsorgsetikk i barnevernet. *Sosiologi i dag*, 42(3-4), ss. 104-124.
- Støren, I. (2013). *Bare søk! : praktisk veiledning i å gjennomføre litteraturstudie* (2. utg.). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

- Storø, J., Backe-Hansen, E., & Løvgren, M. (2017). Hva muliggjør godt institusjonsarbeid? - Kunnskapsoversikt til prosjektet «Barneverninstitusjoner som arena for omsorg». *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 94(3), ss. 166-184. <https://doi.org/10.18261/issn.1891-1838-2017-03-04>
- Tholin, K. R. (2003). Omsorg som relasjonelt fenomen. I K. R. Tholin, *Etisk omsorg i barnehagen og skolen: en utfordring for profesjonelle omsorgsarbeidere?* (ss. 54-78). Oslo: Abstrakt forlag.
- Thrana, H. M. (2013). Kjærlighet: en kjernekompetanse i profesjonelt barnevernsarbeid? *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 90(1), ss. 5-17.
- Thrana, H. M. (2016). Kjærlighetens inntreden i barnevernet – en utfordring for den profesjonelle relasjon? *Norges Barnevern*, 93(2), ss. 96-109. DOI: 10.18261/issn.1891-1838-2016-02-03
- Ulset, G. (2018). Skiftende regler og praksiser i omsorgsmiljøet i en barneverninstitusjon - betydninger for ungdommenes opplevde trygghet og trivsel. *Norges barnevern*, 95(2-3), ss. 182-199. <https://doi.org/10.18261/ISSN.1891-1838-2018-02-03-08>
- Wormnes, B. (2013). *Behandling som virker - Relasjonens, alliansens og kontekstens betydning*. Cappelen Damm Akademisk.
- Øien, L., & Lillevik, O. G. (2015, juni 4). Hva er miljøterapi? *Sykepleien*(5), ss. 60-63. DOI: 10.4220/Sykepleiens.2015.54066

